

4. Санжаровець В. Особливості педагогічних методів соціальної роботи з військовослужбовцями. Педагогіка. Психологія. № 2 (11). Київ: НАУ, 2017.

5. Суліцький В., Андреїв Т. Соціально-правовий захист військовослужбовців та членів їх родин. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Prospects of modern science and education», Stockholm, Sweden : International Science Group. 2023. С.377-382.

Анастасія Окаєвич

аспірантка кафедри соціальної роботи і менеджменту
соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

АЛГОРИТМ РОБОТИ ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ТА ПІД ЧАС УЧАСТІ В БОЙОВИХ ДІЯХ

Актуальність та доцільність обраної теми обґрунтовується необхідністю детальніше розкрити психологічну підготовку та вплив стрес-чинників на психіку військовослужбовців, що є визначальним на етапі психологічної реабілітації.

Ключові слова: психологічна підготовка, етап підготовки, участь в бойових діях, первинна психологічна допомога, військовий психолог.

Специфіка діяльності військового психолога на кожному із зазначених етапів роботи має ряд особливостей, проте основними обов'язками військового психолога є:

– спрямовувати роботу на вивчення, аналіз та оцінку особового складу частини і військ противника, умов і факторів бойової обстановки, які можуть негативно впливати на морально-психологічний стан військовослужбовців, вносити пропозиції щодо подолання негативних явищ;

– проводити індивідуальну і групову психологічну профілактику психогенних втрат;

– брати участь і ставити завдання підлеглим з питань військово-професійного консультування, надавати допомогу в адаптації до бойових умов і подолання ними дестабілізуючих факторів бойової обстановки;

– особисто проводити інструкторсько-методичні заняття з особовим складом з питань навчання та оволодіння методами подолання зайвої психічної напруги, страху і вольової самообілізації військовослужбовця;

– організувати роботу пункту психологічного консультування і надання психологічної допомоги військовослужбовцям.

На етапі підготовки до участі в бойових діях пріоритетним напрямком роботи військового психолога визначається психологічна просвіта військовослужбовців щодо класичних проявів негативних психічних станів під час бойових дій.

Цілком адекватними переживаннями людини в бою є не тільки відчуття патріотизму, любов до України, прагнення помститися ворогу, виконати бойову задачу, але і такі негативні, як страх смерті, поранення, каліцтва, полонення супротивником, страх виявитися нездатним виконати бойову задачу і показатися боягузом в очах товаришів [4, С. 3].

Проте, саме особливості російсько-української війни обумовили зміни у вищезазначених підходах. Нами було проведено діагностику психічних станів військовослужбовців, що мали місце під час участі військовослужбовців ЗС України в бойових діях. Вибірка становила 267 осіб.

Респондентам було запропоновано надати відповідь за певними блоками. Перший розкривав участь в бойових діях опитуваних та в яких його видах. Другий блок анкети передбачав отримання матеріалу для детального аналізу психічних станів військовослужбовців перед боєм, безпосередньо під час бою та відразу після його завершення. Нами також було виокремлено не лише негативні психічні стани, але й позитивні, що було рівноцінно розподілено в таблиці по 10 станів.

Отримані результати вказують, що перед початком бойових дій найбільше військовослужбовців відчували хвилювання, готовність до ризику та страх, дещо менша кількість вказує на наявність нервового збудження, рішучості та інтересу. Найменша кількість військовослужбовців, що відчували страждання, неухважність.

Безпосередньо під час бою доміантними психічними станами респондентами визначено страх, хвилювання, готовність до ризику, збудження і рішучість. Найменше військовослужбовці відчували сором та неухважність.

Отримані результати свідчать, що безпосередньо після бою домінуючими психічними станами були стриманість, збудження та радість. Дещо менші показники відносно хвилювання, впевненості, рішучості та сміливості. Найнижчий рівень прояву психічних станів безпосередньо після бою визначено відносно страждання, неухважності та сорому.

Як підсумувати вищезазначене, то саме страх є доміантним негативним психічним станом, що знайшов відображення у респондентів на кожному етапі бойових дій. Саме тому нами було розроблено та проведено другий етап анкетування військовослужбовців-учасників бойових дій з метою визначення та конкретизації природи страху та його особливостей.

Безпосередньо під час бою загрозами, що стали передумовами до виникнення страху, військовослужбовці відзначили страх стати калікою, потрапити в полон, втратити товариша по службі, бути убитим.

Отже, враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що страх бути убитим, що спостерігався до початку російсько-української війни, в сучасних умовах почав заміщатися страхом військовослужбовців стати калікою або потрапити у полон, що вплинуло на докорінні зміни в системі психологічної підготовки військовослужбовців, безпосередньо якою і займається офіцер-психолог.

Метою психологічної підготовки військовослужбовців є формування в особового складу психічної стійкості та психологічної готовності військовослужбовця до бою (виконання завдань за призначенням) [2].

Основними методами проведення психологічної підготовки, окрім проведення теоретичних занять є проведення тренінгів та практичних занять з підлеглим особовим складом. Загальноновизначеними, відповідно до різних категорій військовослужбовців, є: тренінги («Антситрес», «Вільне падіння» або «Свіча» та техніки надання первинної психологічної допомоги й самодопомоги); практичні заняття (обкатка танками та подолання психологічної смуги перешкод).

Нашою кафедрою поведінкових наук та військового лідерства був розроблений навчально-методичний посібник «Тренінгові технології в навчанні та вихованні військовослужбовців» [5], що розкриває не лише теоретичний блок знань щодо використання тренінгових технологій в ЗС України, але й відпрацьований практичний блок тренінгів для проведення занять з психологічної підготовки, зокрема надані матеріали методичних розробок.

Під час виконання завдань психологічна допомога має ешелонований характер, а саме: безпосередньо в місцях виконання завдань (в підрозділах), в пунктах психологічної допомоги військових частин, у спеціалізованих медичних та реабілітаційних закладах.

Надання психологічної допомоги включає в себе три основні етапи – виявлення ознак наявного стану військовослужбовця або групи (діагностика); первинна психологічна допомога; психологічна допомога та психологічний супровід військовослужбовця або групи.

Першу психологічну допомогу особі, яка має прояви зазначених реакцій надає військовослужбовець, який першим виявив ознаки таких реакцій, одразу після забезпечення особистої безпеки (життя та здоров'я) людини, у тому числі після надання першої медичної допомоги згідно з протоколами надання психологічної допомоги особовому складу в екстремальних (бойових) умовах при негативних психологічних реакціях [1].

Метод практичних занять для усіх категорій військовослужбовців передбачає обкатку танками та проходження психологічної смуги перешкод. Це провідний стандарт психологічної підготовки, проте в залежності від наданого часу на підготовку можна додавати інші теми (тренінги), які є актуальними. Зокрема такі, як: тренінг мотивації, тренінг формування лідерських компетентностей, стрес-щеплення – для офіцерів тощо.

Що стосується вже діяльності військового психолога в бойових (екстремальних) умовах, то основними завданнями психологічної допомоги є: подолання кризових психічних станів військовослужбовців; відновлення психологічної витривалості військовослужбовців та їх психічної стійкості до впливу стресових чинників бойової обстановки (екстремальної ситуації); відновлення у військовослужбовців необхідного рівня психологічної готовності до виконання завдань.

Після виконання бойового завдання або прийняття рішення вищим командуванням щодо виведення підрозділу з району бойових дій робота спрямовується на проведення заходів декомпресії та відновлення особового складу відповідно до керівних документів ЗС України [3].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що робота військового психолога на етапі підготовки та участі в бойових діях є основою формування психологічної готовності не лише індивідуально військовослужбовця, але й усього підрозділу. Адже психіка військовослужбовців піддається надмірним випробуванням, пов'язаним як з постійним перебуванням у стані напруги та готовності до відбиття можливої атаки противника, так і з умовами службово-бойової діяльності, що не дозволяють повноцінно відпочивати, відновлювати свою емоційно-вольову сферу та психічне здоров'я. Загалом спостерігається зміна системи психологічного забезпечення, що опирається не лише на досвід російсько-української війни, але й апробується та стандартизується відповідно до провідних армій країн-членів НАТО, що зокрема покращує підходи до проведення психологічної реабілітації військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Інструкція ВП 1-00(160)03.01 «Протоколи надання психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України в бойових (екстремальних) умовах». Київ: ГУ МПЗ, 2021. 47 с.
2. Наказ Головнокомандувача ЗС України № 173 від 23.10.2020 року «Про затвердження Інструкції з організації психологічної підготовки у Збройних Силах України». Київ: ГУ МПЗ, 2020. 17 с.
3. Наказ ГШ ЗСУ від 27.12.2018 року № 462 «Інструкція з організації психологічної декомпресії військовослужбовців Збройних Сил України». Київ: ГУ МПЗ, 2018. 20 с.
4. Психологія бою: посібник / Грицевич Т. Л., Гузенко І. М., Капінус О. С., Мацевко Т. М., Романишин А. М.; за ред. А. М. Романишина. Львів: Видавництво «Астролябія», 2017. 352 с.
5. Тренінгові технології у навчанні та вихованні військовослужбовців: навчально-методичний посібник / Т. Грицевич, О. Капінус, Т. Мацевко, Л. Музичко, А. Неурова, А. Окаєвич, А. Романишин. Львів: НАСВ, 2019. 405 с.